

זה החדרן

زوهديرك ZO HADEREKH

גיליון 11, 18 במארס 2015

הראשונים מול ממשלת הימין

הרשימה המשותפת היא הסיעה השלישית בגודלה ומרכיב מרכזי בכל מחנה דמוקרטי ושחר שלום שיקום בעתיד ויבוא במקום ממשלת הימין בראשות נתניהו

הסיעות הנוספות באופוזיציה - המחנה הציוני, יש עתיד ומרצ. שיתוף פעולה כזה ימחיש את הנחישות ליצור חלופה דמוקרטית ולגבור בבחירות הבאות על ברית מפלגות הימין הסיפוחיסטי והגזענות.

הרשימה המשותפת התמודדה בבחירות לכנסת ה-20 כאשר בראשה ניצב מזכיר חד"ש, איימן עודה, וכאשר מצעה היה, בקווים כלליים, מצעה של חד"ש. אין זה מקרי. ללא מק"י וחד"ש ופעיליהן המסורים לא ניתן היה להגיע להישג שנרשם בבחירות.

תפקידם של הקומוניסטים

היום ברור עוד יותר, כי רק מק"י וחד"ש, בגלל הרכבן הערבי-יהודי, תולדותיהן ועמדותיהן, מסוגלות להיות הציר של אחדות הכוחות סביב פרוגרמה פוליטית של מאבק עקבי ונחוש למען השלום, השוויון, הדמוקרטיה וזכויות העובדים והנשים.

זה האתגר שיעמוד בפני המושב השני של הוועידה ה-26 של מק"י ובדרך ליישום ההתחדשות של החזית הדמוקרטית ושל הרחבתה. כפי שלא ניתן היה להקים את הרשימה המשותפת ללא חד"ש, כך לא ניתן להתקדם לעבר הקמת מחנה דמוקרטי עקבי ונחוש ללא מק"י וחד"ש חזקות, מגובשות ובעלות יעדים פוליטיים ואסטרטגיים ברורים.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית, ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי (בנק"י) ופעיליהן רשאים להיות גאים בהישגי שהושג בבחירות. אך תפקידם לא תם; הוא רק התחיל.

המשך שלטון הימין יוביל להחרפת הסתירות הפוליטיות והחברתיות בישראל. ממשלת נתניהו הרביעית אינה מסוגלת לתת מענה לדרישות העממיות, שבאו לידי ביטוי חלקי בגל השביתות ובמחאות החברתיות, אינה יכולה להוביל להסדר שלום ולסיום הכיבוש, ולא תקדם את שוויון האוכלוסייה הערבית. לעומת זאת, בפני הקומוניסטים נפתחו אופקים פוליטיים חדשים בקרב האוכלוסייה הערבית והיהודית. על מק"י ועל הנוער הקומוניסטי מוטל תפקיד מנהיגותי בכל תמורה דמוקרטית בישראל.

תוצאות לא-סופיות של 99% מהקולות בבחירות (שפורסמו ב-18.3) לא הותירו ספק: הרשימה המשותפת, שלמרכיביה (חד"ש הערבית-יהודית והמפלגות הערביות רע"ם, בל"ד ותע"ל) היו 11 מנדטים בכנסת ה-19, השיגה 14 מנדטים והיא הכוח הפוליטי השלישי בכנסת ה-20.

את המרכיב של חד"ש ברשימה ייצגו בכנסת חמישה חברי כנסת – איימן עודה, עאידה תומא-סלימאן, דב חנין, יוסף ג'בארין ועבדאללה אבו-מערוף.

הצלחת הליכוד לנגוס קולות ממפלגות אחרות במחנה הימין ולהשיג 29 מנדטים, והנכונות של משה כחלון להפקיד את עשרת המנדטים שלו בידי נתניהו – מאפשרות לנתניהו לפעול להקמת ממשלת ימין, אשר תעדיף התנחלויות על שלום, תוביל למלחמות נוספות, תיישם תוכניות הפרטה, תיזום חוקים גזעניים ואנטי-דמוקרטיים, ולא תפתור את המשבר בשירותי הבריאות והחינוך ואת משבר הדיוור.

המחנה הציוני בראשות יצחק הרצוג וציפי לבני לא הציג חלופה מדינית וחברתית חדה למדיניות הליכוד. בהציגו מדיניות עמומה לגבי הפתרון המדיני, תמיכה ללא הסתייגות במלחמת עזה ותוכנית כלכלית ניאוו-ליבראלית - הותיר הרצוג את השלטון בידי נתניהו והימין.

אבן פינה של מחנה דמוקרטי

ההישג האלקטוראלי המרשים של הרשימה המשותפת מציג בפני המפלגה הקומוניסטית הישראלית (מק"י) ושותפיה בחזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון (חד"ש) את האתגר המרכזי של הפיכתו לאבן פינה של מחנה דמוקרטי רחב של אזרחים יהודים וערבים שוחרי שלום צודק ושוויון זכויות מלא.

הניסיון ההיסטורי לימד אותנו, כי שינויים מהותיים בפוליטיקה מותנים בחיבור יעיל בין מערכה חברתית-עממית רחבה, שלה שותפים השכבות והמגזרים הסובלים מאפליה, מניצול, מעוני ומהדרה, לבין פעילות פרלמנטארית של אופוזיציה לוחמת. חד"ש ושותפותיה ברשימה המשותפת, יחתרו לשיתוף פעולה עם שלוש

גזענית? אני?

"איימן עודה הוא איש מאוד מסוכן בעיני, כי הוא משדר משהו שאפשר להתחבר אליו גם בתור ישראלי".
(ג'ודי ניר מוזס שלום, ערוץ 10, 1.3)

גזען? אני?

"שוטר יס"מ סבר כי שוטר משמר הגבול ממוצא אתיופי הוא נתין זר שמחזיק טלפון נייד גנוב – ותקף אותו".
(ידיעות תל-אביב, 27.2)

תיקון חשוב

"עקב טעות טכנית שאינה קשורה למערכת 'המבשר' נשטט מיום שישי שמו של מרן הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' מהכרוז של מרנן ורבנן גדולי התורה והחסידות שליט"א הקורא להצביע עבור רשימת יהדות-התורה שסימנה ג".
(הבהרה בעיתון החרדי "המבשר", 2.3)

מצא מין את מינו

"שר השיכון אורי אריאל, הגיע היום לבית המשפט המחוזי בחיפה על מנת לתת עדות אופי בשלב הטיעונים לעונש של ראש עיריית נצרת עילית המושעה, שמעון גפסו, שהורשע בעבירת שוחד. בעבר קיבל השר אריאל את אות יקיר נצרת עלית מידי גפסו".
(ידיעה באתר "וואלה", 4.3)

הון-שלטון בקונגרס האמריקאי

"נתניהו הוא אחד משלהם. מהציע השגיו מיליארדרים יהודים על בני טיפוחיהם באולם למטה. הם באו לראות כמו-ענייהם את פירות השקעתם. הפוליטיקה האמריקאית משועבדת כרגע לכסף הגדול. זה מה שמכנה עמיתי תום פרידמן, בעל-הטור הנודע בניו-יורק טיימס, 'העולם של שלדון', איל ההימורים מלאס-וגאס. חברי-הקונגרס שחיים על התרומות של אדלסון מריעים לפי פקודה מהציע".
(נחום ברנע, ידיעות אחרונות, 4.3)

פתרון למצוקות האשפוז והדיר...

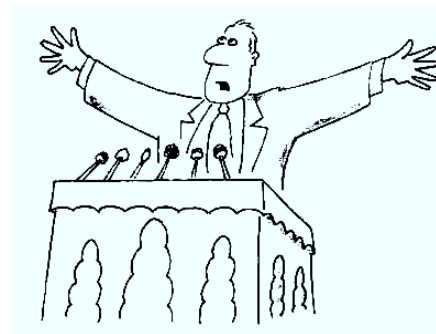
"זו מדינה שנותנת לאזרחיה שירות ברמה של העולם השלישי. נראה כאילו יש מזימה של המדינה להרוג אנשים, ואז הצפיפות בבית החולים תרד ולא יהיה ביקוש לדירור".
(ד"ר ג'קי אור, מנהל המיון בשיבא, ידיעות אחרונות, 3.3)

איום איראני או חמאה על הראש

"ישראל נכנסה לתחום הזה [שאלת הגרעין האיראנית] עם חמאה על הראש. עד היום ישראל לא חתמה על שום אמנה בתחום הגרעין. היא מסרבת להיחשף לפיקוח בינלאומי".
(מאיר דגן, ראש המוסד לשעבר, ידיעות אחרונות, 27.2)

חיה באמריקה

"ב-מחנה הציוני ישנו כל המגוון הסוציאלי-דמוקרטי. טרכטנברג ואני שונים, אבל בארה"ב שנינו נחשבים דמוקרטיים"
(ח"כ שלי יחימוביץ', העבודה, "כלכליסט", 23.2)

דברים בשם אומרם**פטרוטים**

"ועד העובדים [בנמל אשדוד] מאשים את ההנהלה בכך שבכוונתם לרכוש דגל ישראל ענק, בעלות של 400,000 שקל. במכתב שנשלח מוועד העובדים להנהלה נכתב, כי הם דורשים למנוע את הרכישה הקרובה, שמהווה בזבוז של כספי הציבור. 'קשה לנו להעלות בדעתנו צעד בזבזני וראוותני כזה שאין כמותו', כתבו ראשי הוועד להנהלה".
(ידיעה ב-"ווינט", 27.2)

מהפכה

"איזה מהפכה ש"ס עשו? אולי באיזה בית סוהר הם עשו מהפכה".
(ח"כ משה גפני, יהדות התורה, האתר "חרדים100", 1.3)

המהפכה חוזרת?

"מצביעי ש"ס ומצביעי הליכוד אחים הם, וש"ס תתמוך בנתניהו אף שממשלותיו פגעו בדרך הקשה ביותר בשכבות החלשות".
(ח"כ אריה דרעי, יו"ר ש"ס, רשת ב', 6.3)

מחפש כבר כמה חודשים

"בפורים התחפשתי לשקוף".
(ח"כ אריה דרעי, יו"ר ש"ס, רשת ב', 5.3)

מלחמת מעמדות (1)

"הרצון של ההסתדרות להרחיב את סכסוך העבודה בכ"ל לשביתה כוללת בכל אזור הדרום הינה מהלך קיצוני שיבריח משקיעים מישראל".

(אוריאל לין, יו"ר איגוד לשכות המסחר ובעלים של חברת כוח אדם, הודעת דובר, 1.3)

מלחמת מעמדות (2)

"ביבי: האיום זה עידן [עופר, בעל השליטה בכ"ל], לא איראן".

(כרזה בהפגנת עובדי כ"ל בתל-אביב, 3.3)

מלחמת מעמדות (3)

"ביבי: מי ראש הממשלה, אתה או עידן עופר?".
(כרזה בהפגנת עובדי כ"ל בירושלים, 1.3)

משימתנו מול ממשלת ימין

יתרונותיה של פוליטיקה המנוהלת בעקרונות ובתבונה

מאת תמר גוז'נסקי

אליה חברו גם הח"כים של המערך, אשר היו עד אז בממשלה עם שמיר. חודש לאחר מכן, בעקבות מו"מ עם המערך בראשות פרס, פרסמה חד"ש הודעה, כי תתמוך בממשלה בראשות פרס, כאשר זו תובא לאישור בכנסת. המהלך הזה כשל לאחר ששני ח"כים של אגודת ישראל נעדרו מההצבעה. חודשיים לאחר מכן הקים שמיר קואליציית ימין.

שיתוף הפעולה האופוזיציוני בשנתיים שחלפו בין הקמת ממשלת שמיר לבין הבחירות לכנסת ה-13, יצר את התנאים להסכמה של חד"ש (שניתנה עוד לפני הבחירות) לתמוך מבחוץ בממשלה שתקים מפלגת העבודה בראשות רבין. מיד לאחר הבחירות, הגישה חד"ש למפלגת העבודה מסמך דרישות מדיניות וחברתיות, שעל בסיסו קיבלה מסמך התחייבויות מצד העבודה.

שיתוף הפעולה הפרלמנטארי חסר התקדים בין חד"ש ומד"ע לבין ממשלת העבודה-מרצ איפשר את המהלך המדיני ההיסטורי של הכרה רשמית של ישראל באש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני ושל ניהול משא-ומתן מדיני עמו. הוא איפשר השגת כמה תביעות בתחום שוויון האוכלוסייה הערבית, כמו ביטול האפליה של ילדים ערבים בקצבות ילדים, מענקי פיתוח לרשויות מקומיות ערביות, הגדלת תקציבי החינוך והרווחה.

יחד עם זאת, שיתוף הפעולה הזה לא שלל מחד"ש חופש פעולה וגם חופש הצבעה נגד הממשלה בשאלות מהותיות. כך, למשל, באשר בסוף יולי 1993 פתחה ממשלת רבין במלחמה בת שבוע בלבנון, חד"ש הגישה הצעת אי-אמון בממשלה. אך הממשלה לא נפלה משום שהליכוד הצביע עם הקואליציה בעד המלחמה.

הצעה נוספת לאי-אמון הגישו סיעות חד"ש ומד"ע במאי 1995 בשל החלטה להפקיע 535 דונם בירושלים המזרחית. במקרה הזה הודיע נתניהו, כי הליכוד יתמוך באי-אמון במטרה להפיל את ממשלת רבין. הודעת הליכוד הלחיצה את רבין ופרס (שר החוץ), וברגע האחרון, לאחר שהצעות אי-אמון כבר הוצגו ולפני ההצבעה, הודיע פרס מעל בימת הכנסת: "החלטנו להשעות את ההפקעות בירושלים".

חד"ש העריכה, כי המטרה המידית הושגה והודיעה על הסרת אי-האמון. סיעת מד"ע, לעומת זאת, עמדה על הצבעה, בה היא לבדה תמכה בהצעתה לאי-אמון.

בניית מערך אנטי-פאשיסטי

שיתוף הפעולה נגד הימין במסגרת "גוש חוסם" נקטע אז בשל רצח ראש הממשלה רבין בנובמבר 1995. יכול להיות שבעתיד תופיע שוב אופציה פרלמנטאריה לכבוד את הימין הגזעני בראשות נתניהו ולגבש מערך כוחות לבלימתה של סכנת הפאשיזם. השקעה בבנייתה, במהלך כהונת הכנסת ה-20, של אפשרות כזאת - תהיה מבחן חשוב של חד"ש ושל יתר מרכיבי הרשימה המשותפת.

ההתנגדות של ראשי בל"ד לחתימה של הסכם עודפים בין הרשימה המשותפת לבין מרצ מנעה ככל הנראה הישג טקטי (השגת מנדט נוסף לרשימה), אך יותר מכל חשפה חוסר עקביות של בל"ד וחילוקי דעות מהותיים לגבי דרך ההתנהלות בזירה הפוליטית הישראלית.

הנימוק העיקרי שהעלתה בל"ד להתנגדותה להסכם העודפים, שהוצע לרשימה ברגע האחרון, היה שמרצ היא מפלגה ציונית. הנמקה זו הייתה מוזרה, שלא לומר מעוררת גיחוך. הרי בכנסת ה-19, כאשר על הפרק עמדו הכרעות בנושאים חשובים ביותר לדמוקרטיה הישראלית - כמו "חוק הלאום" (שימוז הליכוד ו-"הבית היהודי") ו-"חוק המשילות", שכלל העלאה של אחוז החסימה בבחירות לכנסת ל-3.25% - בל"ד שיתפה פעולה לא רק עם מרצ, אלא גם עם מפלגת העבודה ומפלגות חרדיות.

איך מנהלים פוליטיקה?

באופן הכללי ביותר ניתן לומר, כי פוליטיקה כוללת ניתוח המצב הקיים, ניסוח יעדים ובחירה באמצעים הולמים ובשיתופי הפעולה האפשריים להשגת אותם יעדים.

במצע הרשימה המשותפת, שפורסם חודש לפני הבחירות, הודגש, כי היא "מהווה חלופה דמוקרטית" ו-"תשובה פוליטית לאיום הפאשיסטי", וכי היא נאבקה "להבטחת שוויון מלא בכל תחומי החיים" ולהגנת זכויות העובדים והנשים. המצע מדגיש, כי הרשימה "מבטאת את אחדות המאבק של הציבור הערבי-פלסטיני מול השלטון... ואת שותפות המאבק עם הכוחות היהודיים שנאבקים נגד כיבוש, גזענות ואפליה".

דחיית ההצעה לחתימה על הסכם העודפים עם מרצ לא פגעה במרצ עצמה, שכן זו חתמה על הסכם עודפים עם "המחנה הציוני". אך היא פגעה ברשימה המשותפת - הן בסיכוי האלקטוראלי שלה והן בהוכחת מחויבותה ליישם בפועל את "שותפות המאבק", עליו הצהירה במצעה. להתחייבות לפעול להדיפת המתקפה הפאשיסטית ולבידוד הגזענים יש משמעות, רק כאשר מיישמים שיתופי פעולה ציבוריים ככל שניתן בתנאים נתונים.

הניסיון של "הגוש החוסם" (1992-1995)

התמיכה הפרלמנטאריה ("גוש חוסם") של סיעת חד"ש ושל סיעת מד"ע (בראשות עבד אל-והאב דראושה) בממשלת רבין השנייה הייתה יישום של שיתוף פעולה ציבורי-דמוקרטי במאמץ לבלימה מעשית של הגעת הימין בראשות נתניהו לשלטון.

שיתוף הפעולה הזה החל עוד קודם להקמת ממשלת רבין. במארס 1990, הופלה ממשלת "האחדות" בראשות יצחק שמיר בהצבעה על הצעת אי-אמון של סיעות האופוזיציה,

הישג לחופש הביטוי של הסטודנטים בחיפה

כתגובה לעתירה של סטודנטים ומרצים מאוניברסיטת חיפה, באמצעות האגודה לזכויות האזרח, הורה בג"ץ (9.3) לאוניברסיטה לשנות את התקנון המגביל את הפעילות הציבורית בקמפוס. מדובר בניצחון במסגרת המערכה ארוכת השנים למען הזכות לקיים מחאה ולהביע עמדה פוליטית באוניברסיטת חיפה, שהנהלתה עורמת מכשולים רבין בפני תאי השמאל והסטודנטים הערבים. זאת, שעה שהימין – דוגמת "אם תרצו" – פועל בתנאים נוחים למדי.

אין מדובר בכעיה חדשה. בינואר 2008 הייתי שותף, יחד עם סטודנטים נוספים מאוניברסיטת חיפה, בפנייה לוועדת החינוך של הכנסת, באמצעות ח"כ דב חנין, שהובילה לדיון ראשון מסוגו. יו"ר ועדת החינוך דאז, הרב מיכאל מלכיאור, אמר כי "המעשים שתוארו – בלתי נסבלים. הכול מנוגד לערכי הדמוקרטיה, חופש הדיבור וחוק זכויות הסטודנט", והובטח שתהיה התקדמות בנושא. אולם לאחר בחירות 2009, עברה ראשות ועדת החינוך לידי "ישראל ביתנו", וחופש הביטוי בקמפוס נדחק מטה בסדר העדיפויות שלה. מצער, שזכויות שהן מובנות מאליהן מחוץ לכותלי האוניברסיטה – למשל, לחלק כרוז – נרמסות כבשגרה בתחומי אוניברסיטת חיפה. עוד מצער, שהנהלת האוניברסיטה שולחת את הסטודנטים המבקשים לעצמם את הזכות הזו, להתדפק לא רק על דלתות הכנסת, אלא גם על דלתות בית המשפט. לו האוניברסיטה הייתה מתייחסת בכבוד לעצמה ולבאים בשעריה, היה בה יותר חופש ביטוי, ולא פחות חופש ביטוי, מאשר ברחובות הסובבים אותה.

אורי וולטמן

ועד העובדים של החמאס

בניגוד לרבים, לא חשתי שום כעס על תשדיר הבחירות של הליכוד, בו הוצגו עובדים בצד איש חמאס. ראשית, מדובר בשיפור. יצחק רבין טען בזמנו שההסתדרות גרועה מהחמאס. ואילו שר האוצר לשעבר, יעקב נאמן, השווה את הוועדים לפצצות מתקתקות. לכן, הסרטון הנוכחי מבשר התמתנות ביחס לעבר, ויש לקוות שהשיפור יימשך. העובדים המוצגים בסרטון יוצרים געגועים לתקופה בה הייתה רווחת עדיין העבודה המאורגנת ובה ההיגיון של "השוק החופשי" טרם כילה כל חלקה טובה. זו הייתה תקופה בה היה אומנם רק ערוץ אחד בטלוויזיה, אבל בתכנית הבידור המרכזית – הופיעו גם משוררים ואנשי רוח, ולא רק "ידוענים" חלולים. כיום, לאחר ההפרטה, התוכן ירוד, והרמה רק הולכת ודועכת. גם אם ייחסך מאיתנו תשלום האגרה, עדיין יכבידו הוצאות התשלום עבור הכבלים או הלוויין, המלאים בפרסומות ובתוכן שיווקי חסר גבולות. כניסת חברות הסלולר הפרטיות – בהן הוקמו ועדי עובדים רק לאחרונה – לא רק הקלה על החיים, אלא גם סיבכה אותם. הסחרור בתחום זה מחייב כמעט כל עובד להפוך לזמין תמיד עבור נותני העבודה שלו: בשיחות טלפון, בהודעות טקסט, בדואר אלקטרוני. במקום לכעוס על תשדיר הבחירות של הליכוד, עדיף להסתכל עליו כעל תזכורת לשינויים לרעה שחלו בשוק העבודה בישראל, ולכן גם – כתזכורת למשימה של שיפורים במעמד העובדים שעלינו עוד לחולל.

יוסי ס.

השבוע לפני...

ניצחון לשמאל באוניברסיטת חיפה

בבחירות שנערכו בשבוע האחרון לאגודת הסטודנטים באוניברסיטת חיפה, זכתה רשימת "יש" המתקדמת בניצחון מכריע, שלא זכור כדוגמתו באף אוניברסיטה אחרת בארץ מאז קיומה. הרשימה זכתה ברוב מוחלט של 33 מקומות במועצת האגודה, מתוך 40. גם אחוז השתתפות הסטודנטים בבחירות היה מן הגבוהים בארץ – 40% מכלל הסטודנטים, לעומת 25% בלבד שהשתתפו בבחירות בשנה שעברה.

להצלחתה של רשימה זו, היו מספר גורמים הקשורים עם המצב המיוחד השורר באוניברסיטה. מבחינת הרכב הסטודנטים, בחיפה הריכוז הגדול ביותר של סטודנטים עולים וסטודנטים ערבים. שיתוף הפעולה בין שני גורמים אלה וסטודנטים נוספים, הוא הגורם הראשון להצלחת "יש". גורם לא פחות חשוב ואולי מכריע, היה העיתון האוניברסיטאי "פוסט מורטם", שבעריכת הסטודנט גדעון ספירו. עיתון זה, שכבר מספר חודשים מותקף קשות ע"י גורמים ממשלתיים, תרם תרומה מכרעת להכנסת אווירה של התעניינות בתחומי חיים שונים במדינה ולהתעוררות דעת-הקהל בקמפוס. ההצלחה של "יש" בבחירות מוכיחה, עד מה יכול עיתון להשפיע לחיוב על ציבור.

בהדרכת "פוסט מורטם", יצאו הסטודנטים לפני מספר חודשים להפגנת סולידריות עם פועלי "אוטוקרס" בחיפה שעמדו בפני סכנת פיטורים. כל ראשי המדינה נבהלו, מפני שהייתה זו הפעם הראשונה שהסטודנטים לא נאבקו על עניינים סטודנטיאליים ספציפיים, אלא השתתפו במאבק פועלים, והם הבינו עד מה מסוכנת להם סולידריות כזו.

לא רק עם פועלי "אוטוקרס" הפגינו הסטודנטים סולידריות. ב"פוסט מורטם" מה-2.3. אנו קוראים על סולידריות עם מאבק פועלות הניקיון במעונות הסטודנטים ברוממה, העומדות בפני פיטורין. אכן זוהי התחלה שאין לסטודנטים בחיפה כלל להתבייש בה.

אשר לבחירות עצמן, הרי רשימת "המערך" ששלטה באגודה בשנים הקודמות, צפתה, כנראה, מראש את כישלונה, ולכן הייתה מעוניינת לנקוט בכל התכסיסים כדי להצליח. וכך מספר שבועות לפני קיום הבחירות, הם החליטו לשנות את שיטת הבחירות מכללית לחוגית (אזורית). רשימת "יש" פתחה אז במאבק מאורגן, עברה והחתימה בקמפוס 1,500 חתימות (סה"כ הסטודנטים – 3,500). ופנתה לבית-משפט, וזה האחרון נאלץ להוציא צו האוסר את שינוי שיטת הבחירות. הייתה זו הצלחה ראשונה ל"יש" עוד לפני הבחירות, והיא עזרה לא במעט לארגון הסטודנטים ולהתעוררותם.

"זוהר", 15.3.1972

עוֹשֵׁק הַגִּנּוֹת הַחֲרָדִיּוֹת

תחקיר האתר החרדי "כיכר השבת" חושף פגיעה שיטתית בשכר ובתנאים בגני הילדים החרדים, בגיבוי הרבנים והפוליטיקאים

גני הילדים, המשפחתונים, הצהרונים וכל המסגרות של הגיל הרך במערכת החינוך מאופיינת בניצול עובדות, גננות וסייעות. השביתה של מטפלות משפחתונים בירושלים וסביבתה, שפרצה בשבוע שעבר, היא עדות לכך. 500 המטפלות לא פתחו את שערי המשפחתונים בפני הפעוטות במשך ימים ארוכים. הן אף ערכו (9.3) הפגנת מחאה מול מטה משרד הכלכלה בבירה. המטפלות מוחות על התעלמות עיריית ירושלים ומשרד הכלכלה מאחריותם, כמעסיק שלהן, לזכויותיהן ולתנאי העסקתן. הן מלינות כי על אף יחסי העבודה בינן לבין העירייה ומשרד הכלכלה, הן אינן זוכות משני הגורמים הללו להכרה כעובדות. כתוצאה מכך הן עובדות בתנאים פוגעניים, חשופות להלנות שכר חוזרות ונשנות ולתנאי תעסוקה ירודים במגוון רחב של תחומים.

האתר החרדי "כיכר השבת" ערך לאחרונה תחקיר על מה שהוא הגדיר "עוֹשֵׁק הַגִּנּוֹת". מהתחקיר עלה, בין היתר, כי אחד מראשי רשתות החינוך החרדי החליט להחתים את העובדות בעל כורחן על "כתבי ויתור", שמטרתם לפטור אותו מתשלום זכויות בסיסיות. "כתב הויתור" כלל, בין היתר, "ויתור" על צבירת ותק בהוראה, המקנה לגננת משכורת הוגנת יותר, אשר תואמת את שנות עבודתה ואת הניסיון שצברה בחינוך. כמו כן, מסיפורים שונים שהגיעו לידי האתר עלה גם כי כל הגננות והסייעות החדשות בגן מפורטות מדי שנה, כדי למנוע מהן את צבירת הוותק, כמו גם כדי שלא יאלצו לשלם להן דמי הבראה.

אם אכן מבצעת הרשת את העבירות העולות מן הדברים, הרי שמלבד היותן עבירה פלילית, בגין הפרה שיטתית ומכוונת של חוקי

זאת – אמצא את עצמי ללא עבודה, מה שכמובן גרוע פי כמה מהמצב הנוכחי. אם אסומן כ- 'עוֹשֵׁת צְרוּת' הרי שיפטרו אותי בכל מקרה. עדיף לבלוע ולשתוק, בין כה וכה לא ייצא מזה שום דבר".

בשיחה עם "כיכר השבת", הפנה גורם בכיר מאוד במערכת הפוליטית החרדית האשמות קשות ביותר כלפי מנהלי המוסדות ומנהלי רשתות הגנים החרדים. הבכיר סיפר על עשרות גננות ומורות שפנו לעזרתו במהלך העשור האחרון, כשהם מציגות בפניו עדויות לעוֹשֵׁק מחריד שלהן. אלא שלטענתו, בכל פעם שניסו לטפל במקרים, חצרות הרבנים דאגו לטרפד את הסיוע. הבכיר אמר כי "חלקם כנראה לא חונכו כי אסור לגעת בכסף שאינו שייך להם, והם אינם מפנימים כי תקציבי העתק המועברים אליהם על ידי המדינה מיועדים לעובדות, ולא לכיסם הפרטי".

כפי שנחשף בתחקיר, העוֹשֵׁק השיטתי ידוע לכל חברי הכנסת החרדים ולכל הבכירים במערכת הפוליטית החרדית, זה שנים ארוכות. אלא שלמעשה, חברי הכנסת לא עשו כמעט דבר על מנת להפסיק את העוֹשֵׁק. יתרה מכך, לפי טענות שונות, חלק מחברי הכנסת אף מסייעים בפועל להמשך העוֹשֵׁק. אותו בכיר סיפר ל-"כיכר השבת" על "מצב בלתי אפשרי, בו כאשר מנסים לטפל במוסד שגזול את עובדיו או עובדותיו, מתקבלת שיחה מיידית מחצרות הרבנים מנהיגי 'היהדות התורה', בו נדרשים חברי הכנסת ונבחרי הציבור להפסיק את פעילותם בנושא".

"מנהלי המוסדות ורשתות הגנים נוסעים להם ברכבי פאר וגורים בבתי מפוארים", הוסיף הבכיר, "שיפסיקו לנהוג בוולוו ולגור בפנטהאוזים, ויתחילו לשלם את משכורות העובדות שלהם". הבכיר הדגיש כי "איבד את אמונת החכמים בעשור האחרון", זאת לאחר שנוכח לראות כי בחצרות הרבנים השונים שולטים אותם "טייקונים של המגזר החרדי, מנהלי רשתות הגנים ומנהלי המוסדות". לדבריו, "זה זועק לשמיים: במקום לדאוג לציבור ששלח אותנו, אנחנו מוצאים את עצמנו מגנים על המושחתים שגזולים את העובדות כשאין לנו ברירה".

העבודה, המעשים גם אינם מועילים, כיוון שעל פי דין – לא ניתן להתנות העסקה בויתור על חוקי המגן לרעת העובדים, ול-"כתבי הויתור" השונים והמשונים אין כל תוקף משפטי.

כך למשל, קבע בית הדין הארצי לעבודה כי התקנה בעניין משכורות המורים והעובדים במוסדות חינוך מוכרים תחול גם על רשתות החינוך החרדיות, דוגמת רשת הגנים של "בית יעקב". עוד נקבע, כי עובד במוסד מוכר שאינו רשמי אינו ראוי לוותר על הזכויות שהוקנו לו. חוזה עבודה הכולל ויתור כזה הינו בלתי חוקי, ודינו בטלות. חרף פסק דין זה, ונוספים שניתנו במשך השנים, עוֹשֵׁק הגננות החרדיות נמשך.

עוד חשף התחקיר, כי בעוד שהשכר הממוצע בכל רשתות הגנים בחינוך המיוחד הממלכתי בישראל עומד על סכומים הקרובים ל-7,000 שקלים לחודש (ואף יותר מכך בצבירת ותק), הרי שברשת "פתחיה", השכר הממוצע נע סביב 4,500 שקלים לחודש בממוצע. לדברי האתר "כיכר השבת", הסיבה לפערי השכר היא שהמעסיקים סבורים "כי הגננות לא יעזו להתלונן, משום שהן חייבות את העבודה ואינן יכולות להרשות לעצמן להיות מובטלות".

"זה סוג של עבדות מודרנית", אמרה דבורה פערל מ. עובדת ברשת הגנים של אגודת ישראל. "פשוט אין לי ברירה אלא לעבוד. אם לא אעשה

גוליית מתלונן על דוד

הממשל האמריקאי, שמזה שנים חותר תחת הממשלה השמאלית בוונצואלה, הטיל סנקציות בטענת סרק של "איום ביטחוני" על ארה"ב

מנהיג המהפכה הקובנית, פידל קסטרו, שיגר מכתב תמיכה במאדורו (13.3): "ניקולאס מאדורו היקר, אני מברך אותך על הנאום הגאוני והאמיץ שנישא אל מול התוכניות האכזריות של הממשל האמריקאי. מילותיך יירשמו בהיסטוריה כהוכחה לכך שהאנושות יכולה לרדת לחקר האמת, ואף תעשה כן".

נשיא קובה, ראול קסטרו, מצדד בפיוס הדיפלומטי עם ארה"ב, והוא אף ייפגש עם הנשיא האמריקאי בחודש הבא, בוועידת מדינות יבשת אמריקה שתתקיים בפנמה. יחד עם זאת, ונצואלה עודנה שותפת הסחר הבכירה של קובה. בין שתי המדינות ישנו שיתוף פעולה כלכלי נרחב, במסגרתו, בין היתר, מספקת ונצואלה נפט לקובה, ובתמורה – מגיעים רופאים קובנים וכן תרופות קובניות אל ונצואלה, ומסייעים למערכת הבריאות שלה. בשבועות הקרובים, וכן בפסגת פנמה, צפויה קובה להמשיך להביע את תמיכתה בוונצואלה, תוך שהיא מוסיפה לקדם את הפשרת יחסיה עם ארה"ב. יצוין, כי סלע המחלוקת המרכזי בין שתי המדינות טרם הוסר: המשך האמברגו האמריקאי על האי הסוציאליסטי, הנמשך כמעט 60 שנה.

האומנם מאיימת ונצואלה על ארה"ב?

השאלה הנשאלת היא: האם ונצואלה הפכה איום לביטחון הלאומי של ארה"ב? בכירים אמריקאים אמרו ל-"ניו-יורק טיימס" (13.3), כי מדובר "בשפה תבניתית אשר משתמשים בה בכל פעם שמתקבלת החלטה על עיצומים מעין אלה". אבל הממשלה בוונצואלה ותומכיה באמריקה הלטינית סבורים כי צמד המילים "איום ביטחוני" ישמש תירוץ להתערבות גוברת של ארה"ב בענייניה של ונצואלה, ואף קדימון לפלישה או לסיוע לניסיון הפיכה נוסף.

לאחר שקידם בתפקידו את אחד הבכירים הביטחוניים ששמו נכלל ברשימת העיצומים האמריקאית, אמר מאדורו כי יבקש לפרסם צו אשר יעניק לו סמכויות חירום "למלחמה באימפריאליזם". כאשר התבקשה להגיב על טענותיו של מאדורו בדבר מזימה אמריקאית, אמרה דוברת מחלקת המדינה של ארה"ב, ג'ן סאקי, כי "כוונת הממשל אינה לקדם אי יציבות בוונצואלה או לערער את הממשלה". סקי הוסיפה, כי "מטרת העיצומים היא לשכנע את הממשלה לשנות את התנהגותה". במילים אחרות, זו מדיניות אמריקאית של מקל וגזר. כיוון שהגזר לא ממש עובד – ממשל ארה"ב החליט לעשות שימוש במקל "כדי לחנך את ונצואלה".

משמאל לימין: נשיא ונצואלה, ניקולאס מאדורו, ונשיא ארה"ב, ברק אובמה

ונצואלה קראה בשבוע שעבר לנספח העסקי מטעמה בארצות הברית לשוב לצורך התייעצות דחופה – כך הודיעה שרת החוץ של ונצואלה, דלסי רודריגז. זאת, לאחר שמוקדם יותר הכריזה וושינגטון על ונצואלה כעל "איום לביטחון הלאומי", והורתה על הטלת סנקציות נגד שבעה בכירים בממשל בוונצואלה. לדברי נשיא ונצואלה, ניקולאס מאדורו, העיצומים שהטילה וושינגטון על בכירים בארצו נועדו להפיל את הממשלה השמאלית בראשותו.

בנאום בטלוויזיה הממלכתית של ארצו אמר מאדורו כי הנשיא ברק אובמה, המייצג את האליטה האמריקאית האימפריאליסטית, מכין ומסייע לניסיון הפיכה נוסף של הימין. חשוב לזכור, כי בשנת 2002 מימש הימין בוונצואלה הפיכה כזו, שנתמכה בידי ארה"ב, והובילה להרחקתו למשך מספר ימים של הנשיא הוגו צ'אבו מארמון הנשיאות. בעקבות לחץ ההמונים, שוחרר צ'אבו וההפיכה סוכלה.

המשולש קובה-ונצואלה-ארה"ב

נוכח ההתפתחויות, הכריזה ממשלתה של קובה הסוציאליסטית כי היא עומדת לצד ונצואלה: "קובה מדגישה את תמיכתה הבלתי-מתפשרת, כמו גם את תמיכת העם, במהפכה הבוליבריאנית, בממשלה הלגיטימית של הנשיא ניקולס מאדורו ובאחינו, גיבורי העם בוונצואלה".

ניסיונו של הנשיא ברק אובמה להבריא את היחסים עם קובה, ובו בזמן להפנות גב לוונצואלה, בעלת הברית הקרובה ביותר של קובה באמריקה הלטינית, יצר כעת מצב חדש: מצד אחד, ארה"ב וקובה ממשיכות לנהל משא-ומתן לקראת נירמול היחסים ביניהן, ומצד שני – קובה, וכל שאר מדינות אמריקה הלטינית, עומדות לצד ונצואלה, מול המהלכים העוינים של ארה"ב.

עובדים ערבים - בין ניצול להתנגדות

מאת אבישי ארליך

תמר גוז'נסקי, "בין נישול לניצול, השכירים הערבים - מצבם ומאבקייהם", הוצאת פרדס, 2014, 231 עמודים.

הפועלים הערבים בפלשתינה (שהוקמה ב-1925) וקונגרס הפועלים הערבים (שהוקם ב-1945).

גישה מעמדית זו, המנכיחה באותו דיון חברתי את הניצול של העובדים הערבים ואת ההתנגדות לו, את מדיניות האפליה מצד השלטון ואת המאבקים של אותם עובדים להשגת עבודה ולשכר הוגן – מאפיינת גם את שני החלקים הבאים של הספר.

"בין נישול לניצול" כולל תיאורים, מידע חברתי-כלכלי והכללות תיאורטיות. לדעתי המקום שהוקצה בו לניתוח התיאורטי קטן מדי, וזו ביקורתי העיקרית לגביו. לזכותה של המחברת מן הראוי לציין, כי עלה בידיה לכתוב ספר מחקר של היסטוריית תהליכים ומאבקים מעמדיים בדרך פופולארית. בארץ פורסמו ספרים רבים על מלחמות, גלגולי מפלגות ותהליכים פוליטיים. מעט מדי ספרים הוקדשו לחיים היומיומיים של ההיסטוריה החברתית, של התהליכים מהם מורכבים חיי האנשים. כדי לכתוב ספר כמו "בין נישול לניצול", אשר גם מנתח תהליכים חברתיים, גם מביא עובדות סטטיסטיות וגם שזור בכתיבה סיפורי מאבקים של עובדים ערבים – נחוצה תפיסת עולם מעמדית מגובשת.

המחברת מצאה לנכון לעשות שילוב חשוב מבחינה חברתית של המאבק נגד אפליה לאומית עם המאבק לשוויון מגדרי. ההתארגנויות של פועלות ערביות בתקופת המנדט ושל שכירות ערביות היום, לרבות בחירת נשים לעמוד בראשות ועדים ברשויות מקומיות (פרק 12), שופכות אור על התגבשות ההכרה המעמדית-מגדרית בקרב העובדות הערביות.

בהקשר זה מעלה הספר לדיון את השאלה הכללית של פיתוח השקפת עולם מעמדית בקרב שכירים ערבים המועסקים ביישובים הערביים עצמם – הן במוסדות ציבוריים (רשויות מקומיות, מוסדות חינוך) והן בעסקים פרטיים בבעלות ערבית.

אולם אף שגדל מספר השכירים הערבים במה שמכונה "כלכלה ערבית", רבים ממחפשי העבודה הערבים מוצאים תעסוקה ביישובים היהודיים (בנייה, תעשייה, שירותי בריאות, הסעדה). הספר חושף את התהליך הכפול שמלווה העסקה זו: מצד אחד, ערבים נקלטים כשכירים במקומות עבודה שבהם השכר נמוך, יחסית; מצד שני, ככל שגדל מספר הערבים המועסקים במקום מסוים, מנצלים זאת המעבידים (הציבוריים והפרטיים), כדי לשמר שכר ממוצע נמוך באותו מקום תעסוקה. לכן, כבר בהקדמה לספרה מציבה המחברת בפני הארגונים האיגוד-מקצועיים בישראל את האתגר של מערכה פעילה נגד אפליית השכירים הערבים.

תיעוד של סיפורי מאבק ושל תרומתם של פעילים איגוד-מקצועיים ערבים, והכנסתם להיסטוריה הכוללת של המאבקים המעמדיים בארץ – מציבים יד למאבקים ולגיבורי מעמד הפועלים שאחרת היו משתכחים ולאפשרויות שהיו לחיים אחרים. כך, מלמדות תולדות ההתארגנות של פועלי הרכבת בפלשתינה והשבתה הארצית המשותפת של 30 אלף עובדי הממשלה הערבים והיהודים (שפרצה ב-9 באפריל 1946) על המודעות המעמדית, על התיאום בין ההסתדרות לבין שלטונות המנדט, אך גם על החמצת הסיכוי שהיה מוחשי לבניית עתיד של שיתוף פעולה בין יהודים וערבים.

תמר גוז'נסקי
בין נישול לניצול
שכירים ערבים - מצבם ומאבקייהם

ישנם מעט מאוד ספרים העוסקים בהיסטוריה המעמדית של פלשתינה ושל ישראל, וממש ספורים אלה הממוקדים במאבקים המעמדיים ובהתגבשותו של מעמד העובדים. לכן נודעת חשיבות מיוחדת לספרה של תמר גוז'נסקי "בין נישול לניצול, השכירים הערבים – מצבם ומאבקייהם".

במחלקת של מדעי החברה בישראל עוסקים מעט בניתוח היסטורי של החברה, בניסיון לחשוף תהליכים שנמשכו עשרות שנים ועיצבו את המבנה החברתי ואת מוסדות השלטון. שלושת חלקיו של "בין נישול לניצול" הבנויים בדרך כרונולוגית – תקופת המנדט, תקופת התגבשות הקפיטליזם הישראלי (שנות ה-50 וה-60), ותקופת הניאו ליברליזם החל בשנות ה-70 ועד היום – מציירים תמונה נדירה, שאינה מאפיינת את ספרי ההיסטוריה העוסקים בחברה הישראלית.

ספרי ההיסטוריה הפלסטינית מצדם מתמקדים בתולדות ההתנגדות הפוליטית והמאבק המזוין. אך המוני הפועלים הערבים בתקופת המנדט ובהמשך בישראל לא היו פאסיביים מבחינה חברתית. לכן נטלה על עצמה המחברת משימה חשובה, כאשר שמה במוקד מחקרה את ההתנגדות המעמדית של הערבים מאז תקופת המנדט ועד לשנים האחרונות.

ראו אור בערבית ובאנגלית ספרי זיכרונות שכתבו אישים שנטלו חלק בהתארגנויות של פועלים ערבים בתקופת המנדט, לרבות במסגרת קונגרס הפועלים הערבים. אך ספרים אלה כמעט לא עסקו בניתוח ההתארגנות של הפועלים הערבים בהקשר של התהליכים הכלכליים-חברתיים, וסיפוריהם גם נעצרו ב-1948. לכן, "בין נישול לניצול" ממלא חלק חסר בתשבץ, כאשר הוא מתאר ומנתח היסטוריה רציפה של מאה שנה של תמורות מעמדיות ומאבק פועלים בחברה הפלסטינית – מאז תחילת המנדט ועד לתחילת העשור השני של המאה ה-21.

חלקו הראשון של הספר, העוסק בהתגבשות מעמד הפועלים בפלשתינה המנדטורית, מנתח בצורה חדה את מדיניות הבידול וההפרדה שניהלו הן המוסדות הציוניים והן ההסתדרות. הנהגת ההסתדרות חתרה ככל שיכלה לנשל פועלים ערבים ממקומות עבודה שבבעלות יהודים (בחקלאות, בבנייה, בתעשייה) וגם ממקומות העבודה הממשלתיים (הרכבת, נמל חיפה, בסיסי הצבא הבריטי, הדואר), ולהנציח פערי שכר לאומיים. אולם המחברת אינה מסתפקת בהצגת הפועלים הערבים כקורבן, אלא גם מקדישה מקום מרכזי להתארגנויות הארציות שקמו – האגודה של

צעדת פעילים חברתיים לירושלים

מחזקים את הלך הרוח בחברה הישראלית בתקופה האחרונה, שאיפשר לפגוע בערבים באשר הם בלי לתת שום דין וחשבון. כולנו עדים לאירועים האלימים הרבים שאירעו בשנים האחרונות כנגד ערבים כמעט בכל מקום. אם מדובר באירועי 'תג מחיר' של קבוצות ימניות נגד פלסטינים בשטחים הכבושים ובתוך ישראל, או בפגיעות אחרות על רקע גזעני נגד אזרחי מדינת ישראל הערבים".

המפגינים בדרכם לירושלים צילום: הקואליציה להעסקה ישירה

כנס אנשי חינוך נגד גזענות

ביום ג', 24 במאָרס, יתקיים בסמינר הקיבוצים בתל-אביב כנס חינוכי למאבק בגזענות, בארגון משותף של מחלקת החינוך באגודה לזכויות האזרח ושל מכללת סמינר הקיבוצים. הכנס יתקיים בין השעות 14:00-18:30, בקמפוס אמנויות של מכללת סמינר הקיבוצים, רחוב שושנה פרסיץ 3. הכנס נערך לרגל היום הבינלאומי למאבק בגזענות, המצוין מדי שנה ב-21 במאָרס. האו"ם הכריז על ציון יום זה ב-1966, בעקבות טבח שערכה משטרת דרום-אפריקה ב-69 מפגינים שחורים, בתקופת משטר האפרטהייד.

מהמארגנים נמסר כי "הכנס מיועד למורות ולמורים מכל תחומי הדעת ושכבות הגיל, לסטודנטים לחינוך ולנשות ואנשי חינוך מארגוני חברה אזרחית. בכנס נעסוק בשאלת הגזענות כפי שהיא באה לידי ביטוי בחברה, בהשלכות הגזענות על האקלים הבית ספרי ובדרכי התמודדות חינוכיות עם תופעות של גזענות, אפליה, תיוג והדרה. פרופ' יהודה שנהב יציע הגדרה מחודשת לתופעת הגזענות; מרסלו וקסלר יציג גישה להתמודדות עם גזענות ב-כאן ועכשיו הכיתתי, ותלמידים מקבוצת הדיבייט של תיכון 'אוהל שם' ברמת גן יציעו דרך התמודדות עם התבטאויות גזעניות, וידונו בשאלת הגבול שאותו אסור לחצות".

לפרטים נוספים, לשאלות ולאישור השתתפות נא לשלוח הודעה ל- yonatan@acri.org.il.

ביום הבחירות, 17.3, בתום מסע של חמישה ימים, הגיעו עשרות פעילים חברתיים לירושלים ונפגשו עם נשיא המדינה ראובן ריבלין במשכנו. הפגישה, הציגו הפעילים בפניו את היעדים החברתיים, שלמענם הם נאבקים במסגרות שונות, וביקשו את תמיכתו.

הפעילים יצאו ב-12 במאָרס מגן צ'ארלס קלור בתל-אביב. ביניהם היו רופאים מתמחים, פעילים למען הגיל הרך, פעילי שכונות, פעילים בדיוור הציבורי, הקואליציה להעסקה ישירה, נציגי הנכים וחברי מועצת התלמידים הארצית.

בין הצועדים הייתה חברת מועצת העיר ת"א-יפו מטעם "עיר לכולנו", עו"ד שלי דביר, אשר אמרה לעיתונאים שליוו את הצעדה, כי המפגינים דורשים צמצום מספר הילדים בכיתות, הוספת איש צוות נוסף לכל גן, הכשרה מקצועית של סייעות, התאמת מבנים לצרכי הילדים ותיאום לוח החופשות של ההורים עם זה של הילדים.

לחקור את ליברמן בחשד להסתה

מרכז עדאלה פנה בשבוע שעבר ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד יהודה ויינשטיין, בדרישה לפתוח בחקירה נגד שר החוץ אביגדור ליברמן בחשד להסתה לאלימות. זאת בעקבות התבטאויותיו במהלך כנס בחירות במרכז הבינתחומי בהרצליה. במהלך הכנס אמר ליברמן ביחס לאזרחים הערבים בישראל, כי "מי שאיתנו צריך לקבל הכול – עד חצי המלכות. מי שנגדנו, אין מה לעשות – צריך להרים גרון ולהוריד לו את הראש; אחרת לא נשרוד פה". עוד אמר השר ליברמן, כי "אין שום סיבה שאום אל-פחם תהיה חלק ממדינת ישראל" ו-"אזרחים במדינת ישראל שמרימים דגל שחור ביום הנכבה – מבחינתי שילכו מכאן ואני מוכן לתרום אותם לאבו מאזן בכיף גדול".

עו"ד נדים שחאדה ממרכז עדאלה טען בפנייתו ליועמ"ש כי דבריו של ליברמן מהווים הסתה לאלימות נגד האזרחים הערבים באשר הם: "דבריו הנ"ל של השר ליברמן רק

ניתן לקבל את "זו הדרך" מדי שבוע בדואר אלקטרוני או בדואר רגיל

המעוניינים לקבל בדואר אלקטרוני, ללא תשלום, מתבקשים לשלוח כתובת דוא"ל אל: zohaderekh@gmail.com

המעוניינים לקבל בדואר רגיל, מתבקשים לנסות את הוצאות המשלוח באמצעות תרומה של 150 שקל בשיק לפקודת המפלגה הקומוניסטית הישראלית, ת"ד 26205, תל-אביב, מיקוד 6126102